

סימן יח

תיקון אבני הכותל המערבי

ש א ל ה

המותר לפועלים יהודים לעמוד על הכותל המערבי בשעה שעוסקים בתיקון הגדבך העליון של הכותל.

תשובה:

[בענין גגין ועליות שלא נתקדשו / דעת הראב"ד
בגגין ועליות שנוספו אחר כך]

(א) ולכאורה פשוט הדבר לאיסור, וזאת לפי האמור במשנה [פסחים דף פ"ה], שעובי החומה כלפנים אפילו בחומות ירושלים, ומכ"כ בחומות העזרה והר הבית, והרי הכותל המערבי הוא חומת הר הבית. אלא שיש לצדד להקל, והוא משום דאמרו שם דגגין ועליות לא נתקדשו. אבל אין זה מספיק, לפי שבר"א בגגין שהם אינם חלק מהכתלים אלא כסיוי על גביהם, אבל הכותל י"ל שנתקדש כולו והגדבך העליון הוא עצם הכותל ונתקדש^ע. ועוד, שהגדבך העליון של עכשיו איננו הגדבך העליון של הכותל בבנינו, שהרי חלק גדול מהכותל הוא מהיטודות, ומה שלמעלה איננו כל הכותל בבנינו, וממילא הגדבך העליון הוא חלק מעצם הכותל שהיו עליו עוד נדבכים ואיננו בכלל גג כלל^ע.)

ואולם יש צד אחר להקל, לפי שידוע לנו שהנדבכים העליונים שבזמנינו נתוספו ע"י השר הצדיק ר"מ מונטיפיורי ז"ל, ואלו אין בהם קדושה, דא"כ נתקדשו, הלא חומות הר הבית נכללים בחוץ לעזרה שנאמר במשנה [במסכת שקלים פ"ב הלכה ב'], שנעשו מלשכת בודק הבית, ואלו הנדבכים נעשו מכספו של יחיד בזה"ז, ואפילו אם נאמר שדין הכותל כדין מכשירי קרבן ובזה לא חלקו ר' יוסי ורבנן, אלא שאפשר להם לבוא לדברי הכל בנדבת יחיד המוסר לציבור, בד"א כשיש מקדש ויש ציבור השייך למקדש, אבל כשהבית בחורבנו לא מסתבר שאפשר שתחול קדושת חומת הר הבית ע"י נדבת יחיד, ואף שאם הקדיש בזה"ז לבדק הבית הקדושה חלה, היינו קדושת בודק הבית אבל לא קדושת המקדש. ועוד דבוראי לא כיון השר ז"ל להטיל על האבנים והבגין הללו קדושת המקדש, שידע דעתיד הבית להיבנות ושיבנהו מחדש. וע"כ נראה שהנדבכים העליונים הם חול, ולפיכך הם דומים לגגין שלא נתקדשו ואפשר להקל.

(ב) אבל לכאורה אין זה דומה לגגין, ויש לחלק, דשאני גגין לפי שלא נתבטלו לגבי הבגין דיש להם חשיבות בפני עצמם, אבל אלה הנדבכים שאינם אלא לנוי ואינם בגין לעצמם מתבטלין לגבי הכותל, והעומד עליהם כאילו עומד ע"ג הכותל. אך לכאורה א"א לומר שהם מתבטלים, דהא אמרינן במסכת חולין [דף פ"ג ע"ב] גבי כיסוי הדם, שאינו נהג במוקדשין, מפני שצריך עפר למטה ועפר למעלה, ואי אפשר לתת עפר למטה על המזבח, ושאלו בגמרא ליתב וליבטליה, ותירצו קמוסיף אבנין, הרי שאינו מתבטל לפי שיהי' הוספה על הבגין, והכי נמי לפי שהם חול אינם מתבטלים, (דהוה כמערב חול בקדש ופוסל את הבגין) וא"כ שפיר הוה חציצה. אבל אי משום הא לא איריא, דשם אם היה מתבטל שוב לא איכפת דאינם קדש, כיון דנתבטלו הרי כאילו נתקדשו דנעשו עצם מהבגין, וכן בעירובין דף ק"ד [בענין בוזקין מלח על גבי הכבש בשביל שלא יחליקו, ושאלו בגמרא אי דמבטליה קא מוסיף על הבגין], דאם נבטלינהו נעשו חלק מן הבגין ומתקדש מאיליהו, ולא הוקשה לגמרא רק משום דהוה מוסיף על הבגין, אבל כאן אם נאמר שהם בטלים שוב הם קדש, וממילא אין כאן משום הוספה על הבגין כיון דהכותל היה יותר גבוה, אך זה אינו דביטול שייך לומר שתבגין כבר בשלמות אבל לא כשהוא חסר, וע"כ שהם חוצצים, כיון שהם חול. ולפי"ז יש צד קולא לעמוד על הכותל בשעה שמתקנים אותו.

(ג) אך עדיין יש לפקפק לפי דעת הראב"ד [תמיד דף ל' ע"ב] דאפילו למ"ד גגין ועליות לא נתקדשו, היינו אותן שהיו באותה שעה שנתקדשה העזרה, אבל מכאן ואילך כל מה שיעשה באויר העזרה שום דבר הכל קדש, דלאו כל מיניה ע"י בנינו להפקיע קדושת העזרה שנתקדשה וכו'. ועיין תשובת הרדב"ז סימן תרצ"א, וא"כ חזר הדין דאויר העזרה כעזרה, והוא הדין לאויר הר הבית כיון דעובי החומה כלפנים, והנדבכים העליונים שוב אינם חוצצים, וכמו"כ יש לחשוש שיטה רוב הגוף כלפי פנים.

^ע ועיין בפסחים דף פ"ו ע"א, "אלא עובי החומה" וכו'.

^ע ראה במסכת מדות פרק ב' משנה ד', כל הכתלים היו גבוהים, והוסיף שם הרא"ש גבוהים "הרבה מאד", המלכה"ד.

דזהו לענין שיהיה להם חלק על ידי נדבתם, אבל שעושים מלאכה בשכר לא שייך זה, ופשוט.

(ה) אולם מספקני מאד אם נתיר טומאה משום כך, דבר"א כשהמקדש בבנינו, אבל כשהוא חרב לא, ואף אם נתקן את הכותל הרי זה לא יהיה מקדש, אלא שריד ממנו, וקשה משום כך להתיר טומאה, ולצרף דעת הראב"ד [פרק ו' הלכות בית הבחירה הלכה י"ד], שהנכנס עתה אף בעזרה, אין בו איסור כרת, ג"כ קשה כנגד דעת הרמב"ם ורוב הפוסקים ז"ל, ובפרט שיתכן שגם אליבא דהראב"ד אסור אלא שאין בו איסור כרת *). ומה שהערנו לעיל שיתקן שזה נקרא תיקון מפני שהם קדושים אף כשהם שוממין, קשה לתלות על זה יסוד, דיתכן שהקדושה היא רק לענין איסור קלות ראש, אבל לא שתהא מצוה מן התורה לתקן את הכותל כשהוא בחורבנו, ובכל אופן, אין לנו ראייה שמותר משום כך להתיר איסור טומאה, ומלבד כל הנ"ל, חושבני שלא ימלט שלא יצטרכו לעמוד גם מעבר לכותל ולעלות בסולם מקרקע הר הבית ממש.

וע"כ לע"ד, אינני רואה דרך להתיר לפועל ישראל לעשות את המלאכה הקדושה הזאת, אעפ"י שטבוי" מותר ליכנס להר הבית, אולם חיישינן שמא לא ישגיחו בזה, ולדעתי אנו מוכרחים להעטיק נכרים.

יצחק אייזיק הלוי הרצוג

הרב הראשי לישראל

(ד) ומלבד כל זאת יש כאן חשש של שימוש בכותל המערבי, שאעפ"י שיעמדו ע"ג הנדבך העליון של חול, אבל הרי ממילא הם נשענים על גבי הנדבכים המקודשים אף שאינם נוגעים בהם, אך כנגד זה אפשר לאמר שלצורך תיקון מותר, וכמו דאמרינן [פסחים דף ס"ו] מי שפסחו גדי תוחבו בין קרניו, שכל שהוא לצורך הקרבן שרי, ואף ה"נ הוא לצורך הכותל, אבל יש להסתפק, דשאני התם שהוא לצורך הקרבן ממש, אבל הכא הרי הכותל בחורבנו, ואפילו אם יתקנוהו אין זה תיקון בשלמות כל זמן שלא נבנה, ועתיד הוא להיבנות בב"י, אבל עדיין אין זה הבנין, ולפיכך יהיה אסור השימוש גם אם הוא לצורך תיקון, ואולי היה מקום לימר שלמרות זה הוא נחשב תיקון, מטעם דלא זזה שכינה מכותל המערבי [מ"ר, שה"ש ב' ט'], וכן משום שקדושים אף שהם שוממים, [מגילה כ"ח], אבל אם נגית כך הרי מותר לגמרי, דהרי הם נכנסין לתקן ואם אין שם טהורים נכנסים טמאים, [עירובין דף ק"ה], ולא נאמר אם אין שם ישראל נכנסים עכו"ם, ואולי משום דתיקון הוא בכלל בנין בית המקדש ועי"ד עכו"ם לא תתקיים העשה של בנין בית המקדש דאין שליחות לעכו"ם, (ויש להעיר עוד משיטת המחנה אפרים דפועל שאני, אבל דעתו מפוקפקת מאד, ואכ"מ), ומיהו לא שייך כאן לא להם ולנו לבנות [ערכין דף ה' ע"ב],